

Emilian M.DOBRESCU

Vasile ENE

SOCIOLOGIE MANAGERIALA

EDITURA EUROLOBBY

- Catană, Doina și Alexandru, *Matricea culturală a românilor din perspectiva managementului modern*, în Tribuna economică, nr. 42-43/17 și 24 octombrie 1996
- Chelcea, Septimiu, *Reprezentarea socială a identității naționale a românilor*, în volumul "Personalitate și societate în tranziție - studii de psihologie socială", București, Societatea Știință și Tehnică SA, 1994, p. 241-258
- = Dobrescu, Emilian M., *Salariile liderilor*, în Economistul, 25 iulie 2006, p. 12
- Dobrescu, Emilian M., *Indicele fericirii umane*, în Economistul, 27 iulie 2006, p. 12
- Dobrescu, Emilian M., *Necesitatea unui sistem de evaluare*, în Academica, nr. 52-53, iulie-august, 2006, p. 23-25
- = Dobrescu, Emilian M., *Imigrația în cifre și fapte*, în Tribuna economică, nr. 31, august 2006, p. 94-95
- Moldoveanu, Maria, *Respectarea drepturilor sociale*, în Probleme economice, București, Centrul de Informare și Documentare Economică, nr. 25-25, 2001

1. INTRODUCERE ÎN SOCIOLOGIA MANAGERIALĂ	3
1.1. Conceptele de bază în sociologia managerială	3
1.2. Societatea, conducerea și sociologia managerială	6
1.3. Societatea și managementul în fața noului mileniu	14
2. SOCIETATEA CIVILĂ CA ORGANIZAȚIE MANAGERIALĂ	20
2.1. Conceptul de societate civilă	20
2.2. Dialogul social și dezvoltarea comunitară	41
2.3. Realitatea conștiinței globale	49
Concluziile preliminare ale proiectului conștiinței globale	56
3. METODEDE ȘI TEHNICI ALE SOCIOLOGIEI MANAGERIALE	57
3.1. Diagnosticarea, delegarea și tabloul de bord	57
3.2. Observația, tehnicile sociometrice și studiul de caz	69
3.3. Utilitatea metodelor și tehnicilor sociologiei manageriale	80
4. COMUNICAREA INTER-UMANĂ	96
4.1. Comunicarea inter-umană - concept și forme de manifestare	96
4.2. Teorii ale comunicării	105
4.3. Comunicarea ca liant al acțiunilor umane	112
TEST DE CUNOSTINTE DETERMINAREA COMUNICARII INTERUMANE	120
5. OAMENII – RESURSĂ INEPUIZABILĂ ÎN PROCESUL CUNOAȘTERII	126
5.1. Managementul resurselor umane	126
5.2. Piața europeană a resurselor umane	132
5.3. Strategia de la Lisabona revizuită	148

6. EVALUAREA RESURSELOR UMANE	160
Respect pentru oameni și cărți	
6.1. Necesitatea unui sistem național de evaluare	160
6.2. Concepte pentru evaluarea potențialului uman	169
6.3. Specificul poporului român	171
7. SOCIETATEA LA ÎNCEPUTUL SECOLULUI AL XXI-LEA	189
7.1. Conflict și societate	189
7.2. Analiza și soluționarea situațiilor conflictuale	203
7.3. Propuneri pentru dezvoltarea durabilă a României	213
BIBLIOGRAFIE SELECTIVA	248
LEGISLATIE	251
STUDII SI ARTICOLE	252

2. SOCIETATEA CIVILĂ CA ORGANIZAȚIE MANAGERIATĂ

- 2.1. Conceptul de societate civilă;
- 2.2. Dialogul social și dezvoltarea comunitară
- 2.3. Realitatea conștiinței globale

2.1. Conceptul de societate civilă

Sensul comun al termenului de societate civilă ne conduce la ideea că aceasta reprezintă o societate a cetățenilor. Etimologic, termenul provine din limba latină – *civilis societas*. Principalele sale semnificații le datorăm, încă din antichitate, marelui orator roman Cicero. În accepțiunea acestuia, prin *societate civilă* se desemna nu numai statul sau indivizii, ci și condițiile de viață ale unei comunități politice civilizate, suficient de dezvoltate pentru a cuprinde orașe cu legi proprii, relații sociale, avantajele și libertățile unei vieți civile. Acad. Paul Mircea Cosmovici sublinia că *societatea civilă este un element constitutiv al sistemului democratic... Conceptul de "societate civilă" nu poate fi însă definit cu ușurință, și nu este de mirare că, pentru unii, este un concept paradoxal, care se conturează în diferite moduri în cadrul raporturilor dintre stat și societate... Există două interpretări diferite ale conceptului și așezării, o interpretare negativă în sensul că "societatea civilă" implică o limitare a puterilor statului, împiedicarea*

acestuia de a reglementa ansamblul activității sociale, de a monopoliza inițiativele și talentele care se manifestă în societate. Într-o interpretare pozitivă se pune accentul pe instituirea în cadrul societății a unor centre care pot constitui un releu al opiniei publice, dar și un instrument de presiune împotriva puterilor publice⁵.

Apreciam ca deosebit de relevante trăsăturile caracteristice ale unei "societăți civile" nominalizate de acad. P.M. Cosmovici : *economia de piață care, sub aspectul ce interesează aici, descentralizează deciziile economice și crează largi posibilități de acțiune și de informare în cadrul societății civile; autonomia mijloacelor de informare și de comunicare, ținând seama că într-un regim democratic este necesară independența efectivă a acestora, atât față de guvernanți, cât și față de grupurile de interese particulare; centrele cu competențe independente față de stat, care au posibilitatea de a aprecia problemele politice și acțiunile puterilor publice sub diferite aspecte; de asemenea, o rețea în continuă extindere de asociații voluntare în diverse domenii ale vieții sociale, care permit ca membrii acestor asociații să-și gestioneze propriile afaceri. După Mihaela Miroiu, societatea civilă este un termen nou, de secol XX, pentru ceva foarte vechi în democrație: libertatea de asociere. Societatea civilă există pentru că oriunde în lume politicienii tind să uite de alegători... Cei care aduc aminte politicienilor că există*

⁵ "România 2020", sub egida Academiei Române și a Programului Națiunilor Unite pentru Dezvoltare, Editura Conspress, București, 1998, p. 285-286

cetățeni, contribuabili, sunt organizațiile neguvernamentale... Există foarte multe insule de societate civilă, dar nu există nici un fel de arhipelag de societate civilă⁶.

Financiarul și gânditorul George Soros, primul aplicant al conceptului, prin intermediul rețelei de fundații care-i poartă numele, deschise în 25 de țări, subliniază că acest “concept universal”, *nu și-a pierdut relevanța.. numai că trebuie regândit, reformulat, prin recunoașterea faptului că interesul comun trebuie să aibă prioritate față de interesele individuale. După părerea mea, notează Soros într-un studiu de mare profunzime a ideilor - “Amenințarea capitalismului”, publicat în ianuarie 1997, în “Die Zeit” și reluat apoi în “The Atlantic Monthly”- “societatea deschisă” poate fi amenințată și din partea opusă, de individualismul excesiv, de exagerat de multă competiție sau de prea puțină cooperare... Teoria economică riscă să devină o ideologie ostilă “societății deschise”, din cauza premisei că ar exista cunoaștere perfectă - ceea ce la început s-a afirmat deschis, iar apoi s-a travestit în mijloc ideologic⁷. Omul politic Gheorghe Tinca, susținător al unei infrastructuri credibile și respectate a societății civile sublinia că aceasta este un subiect care ar trebui dezbătut cât mai larg la noi în această perioadă. Existența societății civile este o dovadă a maturizării democratice. Astfel, pe lângă puterea statului trebuie să existe o societate civilă activă și suficient de*

⁶ Mihaela Miroiu - Năucitoarea instaurare a democrației și arhipelagul de societate civilă, interviu acordat Ancuței Todiciă în Revista 3, nr. 3(9), anul II, 1998, p. 8

⁷ George Soros - Amenințarea capitalismului, în 22 plus, supliment al revistei 22, nr. 44, 4 martie 1997, p.2

consolidată. Aceasta face posibil ca puterea în societate să fie scoasă de sub monopolul statului și translatată către structuri neguvernamentale... Este vorba de un proces mult mai larg, prin care centrele de putere din afara controlului de stat sunt progresiv întărite⁸.

În paralel cu conceptul de societate civilă au fost utilizate și o serie de concepte conexe, cum sunt *pact social, ordine civilă sau cultură civică*. În “Contractul social”, J. J. Rousseau (1712-1778) sublinia că *pactul social se află la originea societății: Vreau să caut dacă în ordinea civilă (subl. ns.) poate să existe o regulă de administrare legitimă și sigură, luând oamenii așa cum sunt și legile așa cum pot să fie⁹. Primul om care, împrejmuind un teren, s-a încumetat să spună acesta este al meu și care a găsit oameni destul de proști ca să-l creadă, a fost adevăratul întemeietor al societății civile¹⁰. Pentru a descoperi originea societății trebuie să demonstrăm o primă convenție - *pactul social* - adică o asociere politică, ce apără și protejează, prin intermediul forței comune, voința generală, persoana și bunurile fiecărei societăți.*

Prof. univ. dr. Sergiu Tămaș propune un concept înrudit cu cel de societate civilă, și-anume - *cultură civică*, pe care o definește astfel: *Cultură socială proprie cetățenilor, sesizabilă prin atitudinile și comportamentele lor în procesul abordării și rezolvării problemelor cotidiene ale colectivității sau societății*

⁸ Gheorghe Tinca - Societatea civilă, în Curentul, 17 februarie 1998, p. 16

⁹ J. J. Rousseau - Du contrat social, Paris, Garnier Flammarion, 1966, p. 39

¹⁰ J. J. Rousseau - Discurs asupra inegalității dintre oameni, Editura științifică, București, 1958, p. 118

din care fac parte. Ea se exteriorizează printr-un ansamblu de cunoștințe, percepții și mentalități despre drepturile și îndatoririle cetățenilor, normele de comportare socială, mecanismele de luare a deciziilor, relațiile dintre guvern și guvernanți... Cultura civică reprezintă un factor de stabilitate politică și o condiție a bunei funcționări a instituțiilor democrației¹¹.

Expresia "societate civilă" poartă amprenta unei moșteniri istorice particulare, încărcate de imprecizie și contradicții. Aceasta din mai multe motive. Unul dintre ele ar fi dubla și succesiva întrebuintare a termenului de "societate civilă" pentru a denumi realități distincte. Inițial, "societatea civilă" desemna o societate organizată ca stat, adică statul. Pentru ca ulterior, și în prezent, ea să denumească o sferă a vieții sociale, coexistentă statului dar autonomă și aflată, am putea spune, într-un echilibru cu acesta... Termenul de societate civilă a apărut și a căpătat semnificație proprie în spațiul culturii filosofice și al civilizației moderne occidentale. El a desemnat, în consecință, realități și forme de organizare specifice dezvoltării societăților în cauză. De aici și incongruența dintre acest concept și funcționarea societăților din spațiul extraoccidental. Conținutul noțiunii de societate civilă este, de aceea, în bună măsură legat de procesul modernizării sociale și politice¹².

¹¹ Sergiu Tămaș - Dicționar politic - instituțiile democrației și cultura civică, Editura Academiei Române, București, 1993, p. 65
¹² Aristide Cioabă, Lorena Păvălan și Rozmari Pogoceanu - Societatea civilă și drepturile omului, București, Editura Institutului de Teorie Socială, 1997,

În perioada modernă de dezvoltare a societății omenești, filosoful englez John Locke (1632-1704) sublinia că societatea civilă se opune autorității militare sau religioase, fiind un factor de progres, generator de ordine socială bazată pe lege. Atât el, cât și contemporanul său, juristul german Samuel Pufendorf (1632-1694) foloseau termenul de societate civilă (societats civilis în latină sau civil society în engleză) ca sinonim cu cel de stat. Meritul de a fi explicat diferența dintre stat și societate civilă, în lucrarea "Principiile filosofiei dreptului" (1821), i-a revenit lui Georg Wilhelm Friedrich Hegel (1770-1831), reprezentantul cel mai de seamă al filosofiei clasice germane. Dintr-o perspectivă teoretică opusă celei hegeliene, Karl Marx (1818-1883, n.n.) admite și el coexistența celor două domenii distincte de existență socială - societatea civilă și statul - dar face din prima, cauza și originea celui de-al doilea¹³. Pentru el "societatea civilă cuprinde toate relațiile materiale ale indivizilor în cadrul unui anumit stadiu de dezvoltare a forțelor de producție". Sau, cu alte cuvinte, "organizarea socială care se dezvoltă direct din producție și din schimb și care formează în toate timpurile baza statului și a oricărei suprastructuri idealiste"¹⁴.

În perioada modernă și contemporană a Istoriei, termenul s-a îmbogățit în semnificații, referitoare, mai ales, la aspectele nonpolitice ale ordinii sociale, a căror importanță a

pp. 55-56
¹³ Idem, p. 58
¹⁴ K. Marx și F. Engels - Ideologia germană, în Opere, vol. 2, București, Editura politică, 1958, p. 37

crescut din ce în ce mai mult. Astfel, s-a pus în discuție, pe bazele dreptului modern, raportul între cetățeni și stat. Frederich Augustus von Hayek (1899-1972), unul din teoreticienii statului de drept, susținea că libertatea individuală trebuie concepută și realizată numai în cadrul societății civile, nu în afara ei. Deci, *Societatea civilă este în același timp: 1) o sferă (un domeniu) al vieții sociale reglementate de o anumită ordine legală (un set de reguli, cutume), dar autonomă în raport cu statul, în care se manifestă spontan inițiativa voluntară a indivizilor și grupurilor umane în vederea satisfacerii intereselor, aspirațiilor private și de grup, precum și 2) diversitatea formelor de organizare (de asociere) prin care se exprimă public și se încearcă promovarea acestor interese, de la cele economice, culturale, informaționale, educative, profesionale, până la cele civice și politice... Modernizarea economică și politică este o condiție necesară pentru afirmarea societății civile, dar nu și suficientă. Starea și forța de manifestare ale societății civile depind de progresul cristalizării unor factori culturali și psiho-sociali între care autonomia individului și deci individualizarea raporturilor dintre oameni, propensiunea spre libertate economică și a persoanei umane, emanciparea de cadrul particular comunitar, de credințele tradiționale pe care se fondează autoritatea acestuia și formarea loialității cetățenești ca trăsătură identitară comună tuturor membrilor unei societăți care se constituie ca stat și se supune aceluiași legi generale*¹⁵.

¹⁵ Aristide Cioabă și colab. - Op. cit., p. 60 și 68

Dar, secolul al XX-lea a folosit în paralel cu conceptul de *societate civilă*, pe cel de *societate deschisă*.

Termenul de *societate deschisă*, pe care-l socotim apropiat ca sens de cel de *societate civilă*, a fost propus de filosoful francez Henri Bergson (1859-1941) în lucrarea sa "Cele două surse ale moralității și religiei" (1932). H. Bergson a conceput și explicat, de asemenea, termenul de *societate închisă* pentru a desemna acel tip de transformări petrecute în interiorul unei societăți fără legătură cu exteriorul. Spre deosebire de *societatea închisă*, *societatea deschisă*, pluralistă reprezintă cadrul (aproape) ideal pentru evoluția constructivă a societății civile, este însăși această societate, construită de cetățeni pentru ei înșiși. În societățile deschise, pluraliste, societatea civilă cuprinde aspectele nonpolitice ale ordinii sociale contemporane, a căror importanță și influență au crescut tot mai mult în ultimele decenii. *Societatea civilă* constituie azi una din formele cele mai importante de apărare a indivizilor și grupurilor umane împotriva expansiunii statale.

În urmă cu mai bine de o jumătate de secol, filosoful și logicianul austriac Karl Popper a analizat acest concept în lucrarea sa "Societatea deschisă și dușmanii ei" (1945). Popper înțelegea prin *societate civilă*, o modalitate de conviețuire umană în care libertatea individului, lipsa de violență, apărarea minorităților, a celor slabi, constituie valori importante. Referindu-se la K. Popper în studiul citat, renumitul financiar și gânditor, George Soros nota: *K. Popper a opus ideologiilor totalitare o altă viziune asupra societății, aceea în care se recunoaște că nimeni nu deține monopolul*

adevărului. Diferiții oameni au variate păreri și este nevoie de instituții care să le permită să trăiască împreună în pace. Aceste instituții protejează drepturile cetățenilor și asigură libertatea de alegere și libertatea de expresie. Popper a numit această formă de organizare socială "societatea deschisă", dușmanii ei fiind ideologiile totalitare¹⁶.

Principiile de construcție a unei societăți deschise implică astăzi, conform regulilor Institutului pentru o Societate Deschisă, cu sediul la New York, necesitatea ca oportunitatea de a obține sprijin să fie echitabilă și deschisă tuturor și nu restrânsă sau parțial restrânsă la un grup de presiune. Prima încercare a lui George Soros de a susține edificarea societății deschise, într-o societate închisă, totalitară, a fost înființarea unei fundații care-i purta numele în Africa de Sud, în 1979, pe vremea regimului de apartheid (evident, încercarea s-a constituit într-un eșec). Iată ce mărturisește "experimentatorul": Recunoscând că o "societate deschisă" este o formă mai evoluată, mai sofisticată de organizare socială decât o "societate închisă" (fiindcă în "societatea închisă" n-avem decât un șablon impus societății, în timp ce în "societatea deschisă" fiecare cetățean are nu numai permisiunea, ci și obligația să gândească pentru sine)¹⁷. După insuccesul din Africa de Sud, George Soros și-a îndreptat atenția spre țările central și est europene, în 1984 înființând fundația din Ungaria, apoi în 1987 - fundația din Uniunea Sovietică, 1988 - Polonia, 1990 - Bulgaria, Estonia, Lituania,

¹⁶ George Soros, lucrarea citată, p. 1

¹⁷ George Soros, lucrarea citată, p. 2

România (filiala din Cluj Napoca) și Ucraina; în 1991 s-a constituit fundația din Iugoslavia; 1992 - în Albania, Belarus, Bosnia și Herțegovina, Croația, Cehia, Letonia, Macedonia, Moldova, Slovacia și Slovenia; 1993 - Kazahstan, Kîrghîzstan și, din nou, în Africa de Sud; 1994 - Georgia, iar în 1995, chiar în Haiti. În cadrul societății deschise pe care o promovează toate aceste 24 de fundații, care fac parte din "Open Society Fund", George Soros respinge liberalismul de tip "laissez-faire", darwinismul social și geopolitica. *Lecția Rusiei* - afirmă acesta este că dezagregarea unui regim represiv nu duce automat la constituirea unei "societăți deschise". Fiindcă "societatea deschisă" nu e doar lipsa intervenției guvernamentale și a opresiunii. Este o structură complicată, sofisticată, care poate fi instaurată și menținută doar printr-un efort deliberat. Având în vedere că "societatea deschisă" este mai sofisticată decât sistemul pe care-l înlocuiește și cere instituții complexe pentru a supraviețui, o tranziție rapidă are nevoie de asistență externă. Însă combinația ideii laissez-faire cu darwinismul social și realismul geopolitic, care a dominat SUA și Marea Britanie, n-a lăsat să se devolve speranța de a avea o asemenea asistență. Dacă liderii americani și britanici ar fi avut o altă concepție asupra lumii, ei ar fi putut stabili baze ferme pentru o nouă ordine mondială, bazată pe o "societate deschisă globală". În momentul colapsului Uniunii Sovietice, ONU a avut ocazia de a funcționa în conformitate cu mandatul său inițial. Însă, de atunci până acum, această ocazie a fost ratată. Pentru ONU, Bosnia a însemnat ceea ce,